

«Poesiak narrazioaren bidea argitzen lagundu dit»

Nobela berria dakar Kirmen Uribek udazken-negu honetan. *Mussche* (Susa, 2012) du izenburu eta, azalean, Bigarren Mundu Gerran Belgikan, Flandesen, erresistentziarekin bat eginik jardun zuen Robert Musscheren historia da. “Heroi baten historia”, azalean. Alabaina, mamian, bizitzaz, heriotzaz, munduaz eta, oro har –eta, batik bat–, adiskidantzaz ari da gure idazlea.

| MIEL A. ELUSTONDO |
Argazkiak: Dani Blanco

Zubi Zaharrean egiteko asmoa genuen elkarrizketa Dani Blanco argazkilariak eta biok. Zuk, puska denak bildu arazi dizkiguzu, Saturrarango hondartzara ekarri gaituzu. Ba omen duzu horretarako arrazoirik. Ez gaituzu alferretan ekarri...

Ez. Hiru arrazoi ere badituz zuek –eta ARGIA-ren irakurleak–, Saturraranera etor zaitezten, Mutrikutik hona bitarte dauden zazpi hondartzak –zazpi esan ohi dugu, baina hainbat dira bertan hondartzak–, leku eder hau zuei erakusteko ez beste. Lehenik, gure aita zenaren itsasontzia hemendixe igarotzen zen portura sartzera zihoanetan. Txikitari, jolasean ibiltzen ginen hondartza honetan, eta ni hemen jolasean eta norberaren aita barkuan bazetorrela ikustean, halako sentipen arraro batek hartzen ninduen barruan, hutsune bat nuen... Bigarren arrazoa da hemen, Saturraranen, emakume kartzela izan zela garai batean, eta

hainbat emakume, eta ume, hil zirela bertan. Nobela berriak, *Mussche*-k, badu aski lotura oroimenarekin, badu lotura historiarekin eta, beraz, “hauxe da lekua”. Hirugarrenik, Aitzol Aramaio adiskidearen errautsak ere hemen zabaldu genituen. Hauxe da lekua!

Aitzol Aramaio aipatu duzularik, bera ageri da liburuaren amaieran, eta diozu, dio idazleak: “Elkarrekin egon ginen azken aldietako batean hauxe esan zidan Aitzolek: ‘Heroi baten istorioa kontatu behar duk’”. Robert Mussche da heroi hori...

Bai, bera da heroi hori... Dena dela, *Mussche* idatzirik, gauza askotara itzuli nahi izan dut. Batetik, itzuli, neure jendearengana. Bestetik, neure baitara, neure burua ikusten saiatu naiz nobela hau idazten ari nintzen bitartean... Irakurlearentzat gozamen literario izan dadin nahiko nuke liburu hau, eta, aldi berean, pentsa dezan Musschek sentitu zuena, garai hartan irakurri zuena. Nahiko nuke irakurleak gerra hartan gertatu zenaz gogoeta egitea, errealitate hartaz jabetzea, bizi garen garai zail honetan ere. Jendearengana hurreratu nahiko nuke... Zail zait adieraztea.

“Jendearengana hurreratu” diozu. Beti ikusi izan zaitugu jendearekiko, jendearengandik hur...

Kinka larrian bizi den jendearengana hurreratu nahi izan dut. Askok lana galdu du, gorriak bizi ditu. Horregatik aukeratu dut pertsona hori [Robert Mussche], konprometitua, engaiatua delako, gizartea hobetu nahi duelako, jendeari laguntzeko prest egon zela-

Gerrako haurrak I

“Gerrako haurren gaia inguruan ibili zait beti, txikitandik. Amak kontatuta dakit orduan gertatutakoa. Ondarroan bertan, Mikel Etxaburu lagunaren izeba bera ere Belgikan da, gerrako haur joanda. Gaia ez zitzaidan arrotza, beraz. Behin, Bogotan nintzela, Paulino izeneko gerrako haur batek esan zidan: ‘Gerrako hurrei buruz idatzi behar duzu nobela’. Niri kezka ematen zidan, beldurra, gaiaz idaztea, konplikatu iruditzen zitzaidan, arriskutsua literaturan. Carmen Mussche ezagutu nuelarik aienatu zitzaizkidan zalantza, kezka eta beldur guztiak. Argi ikusi nuen: ‘Hauxe da idatzi behar dudana, hauxe da kontatu nahi dudana *Bilbao-New York-Bilbao* haren ostean’.

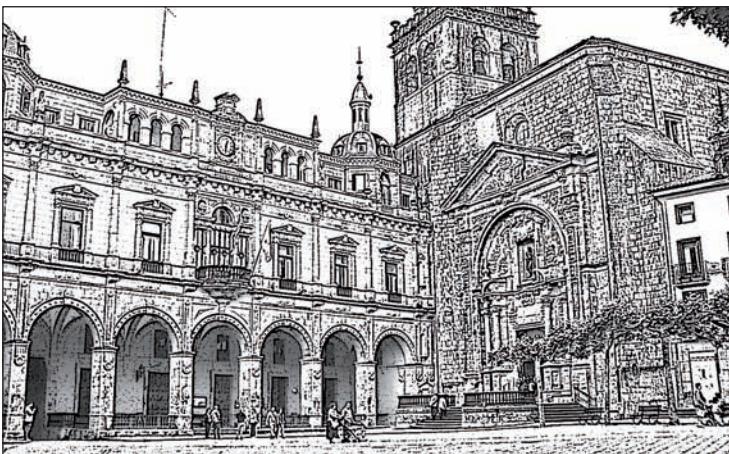
ko. Horixe nahi nuen. Fikzioa idaztean bada arriskua mundutik urruntzeko, sasoi batean izan zinen pertsonarengandik urruntzeko. Horregatik nahi izan dut neure barrura itzuli. Carmen Musschek egin zuen moduan egin dut, barrura begira jarri eta bila hasi, iragana den kutxa handi horretan bila. Eta, benetan, uste dut iragan horretan neure burua aurkitu dudala. Nobela honek min batzuk gaintitzen lagundu dit, zauri batzuk ixten, eta berriz idazten hasteko balio izan dit, garai batean ez nuen-eta idazten. Nik esan beharko banu, esango nuke Musschek berak lagundu didala liburua idazten.

Zein duzu Mussche? Robert Mussche dugu, batetik, Bigarren Mundu Gerran Holandan erresistentziarekin konprometitu zen hura.

«Konfiantza handia daukat egiten ari naizen bidean».

Bestetik, haren alaba dugu, Carmen, aitaren oroimena berreskuratu zuena...

Biak dira izenburuko Mussche, aita, eta alaba. Eta Vic da Mussche, eta Roberten lagun Herman. Liburuaren hasieran bertan esaten dut nork bere burua ez ezik, besteek ere egin egiten gaituztela, bizitzan batean eta bestean aurkitzen ditugun pertsonak egin egiten gaituztela. Esaterako, Robert bera bizirik dago haren emazte Vicek hainbat eta hainbat urtean egin zuen oroimen lanarengatik, batetik, eta bestetik, berriz, Carmenek, alabak, oroimen hura berreskuratzeko egin zuen ahaleginarengatik. Carmenek, finean, kutxetan sartuta zeuden liburu, eskutitz eta argazkiak berreskuratu zituen eta, aita hil ondoan ere, Robert "egin" zuen. Gauza ederragorik! Mussche da Robert, da Carmen, naiz ni neu.

Euskaraz blai Hernanin

“Mussche naiz neu”...

Bai. Ez nuke esango Robert Mussche besterik naizela, edo Herman Thiery baizik... Bietatik naiz. Adiskidetasunari buruz idazteko balio izan dit lan honek, maitasunaz, aitatasunaz, aitatasun ez biologikoaz, heriotzaz, literaturaz, literaturaren inguruan sortzen diren haserre eta inbidiari buruz... Aukera handiak izan ditut. Batez ere Robert, Herman eta Vicen historiak kontatzen ari naiz liburuan, baina azken urteotan neuri gertatu zaidana ari naiz kontatzen *Mussche*-n. Nobelako pertsonaien atzean ezkatututa daude Aitzol, Nerea eta beste. Idazle baten biografian oinarritu naiz, fikzioa eginez eta neure buruaz jarduteko. Oso baliabide emankorra begitnantzen zait, benetan.

Arestian esan duzu alabak berreskuratu zuela aitaren irudia, haren bizia, zu bitartekari zaituztela...

Ez da gezurra. Carmenek esan zidan zikloa, honenbestez, itxi egin dela. Robert Musschek Euskal Herriko ume bat, gerrako haurra, hartu zuen Belgikan: Karmentxu. Etxean hartu zuten. Orain, aldiz, Euskal Herriko idazle batek Robert Mussche hartu du bere literaturan, bere bizitzan, bere bihotzean txertatzeko. “Zikloa itxi egin da!”, zioetan Carmen Musschek, euskal idazle batek kontatu behar zuela historia.

Bilbao-New York-Bilbao ondoren dator *Mussche*. Hark kondizionaturik ote dator hau, haren itzalpean, menturaz?

Hori nire bizitzatik eta lanetik kanpo dago, errespetu osoz esanda. Ni neure bidea egiten ari naiz, gaztetatik jakin dut zer etorriko zen, idaztea. Liburuak bata bestearen ondorengotik etorri dira, presarik gabe, neure bidean. Konfiantza handia daukat egiten ari naizen bidean, liburuak egin lezakeen zaratak ukitzen nau, baina ez larregi, lasai idazten ohi dut, jakinik bide luzea egin behar dudala, jaki-

Gerrako haurrak II

(Mussche, pasarteak)

“—Zergatik kontatu nahi duzu Robert Musscheren historia? —artez galdetu zidan Marcek, afaldu ostean egongelan biok bakarrik geratu ginenean—. Badakit Medellingo festibalean Julio Flor kazetariak Karmentxu Cundini buruz hitz egin zizula, eta baita Roberti buruz ere. (...) Baina, kontatu egidazu, zein da zure nobela idazteko sakoneko arrazoia?”

Ezustean harrapatu ninduen Marcen galderak, bidaiez edo politikaz nahiko azaletik eta umorez berbetan jardun ondoren etorri baitzen.

—Hilabeteak neramatzan ezer idatzi gabe —esan nion—, eta hurrengo liburua nolakoa izango zen ere ez nekien. Nire lagun min baten heriotzak erabat galduta utzi ninduen. Hura galdu eta alabatxo bat etxean, dena aldi berean. Noraezean sentitzen nintzen, alde batetik pozik, bestetik triste. Ezagutzen nituen gerrako umeen kontuak, betidanik piztu zidaten arreta euren bizipe- nek, baina oso zaila egiten zitzaidan behar bezala kontatzea”.

nik hobetuz joango naizela. Baliteke inozo izatea konfiantza hori, baina horretan nago, konfiantza handia daukat neure ibilbidean. Harrerari dagokionez, *Bilbao-New York*...-ek harrera handia izan zuen, dela irakurleen aldetik, sarien aldetik, itzulpenen aldetik... ezin zaio hari gehiago eskatu. Oso liburu intimoa zen, pertsonala. Lehenengo nobela nuen, on eta gaitz guztiekin. Ezin diot gehiago eskatu *Bilbao-New York*...-i. Zenbaiti ez zitzaion gustatu. Ondo da. Izan ziren zenbait erreazio lekuz kanpokoak. Ulertzen ditut horiek ere, edo ulertzen saiatzen naiz, testuinguruan jartzen, nahiz eta ados ez egon. Asko ikasi dut handik hona, *Bilbao-New York*...-ek izan zuen harreratik, onetik nahiz txarretik, bietatik.

Lehen nobelak mundua ibiltzen jarri zintuen, idazteko tailerretik aparte zinen beti edo gehienean, baina ibili behar horrek ekarri zuen hil

«Sakon-sakonetik naiz euskalduna, nire hizkuntza, nire kultura, nire jatorria zaindu nahi ditut»

EDONON...

Etxean, koadrilan, kirolean, lantokian, udaletxean...

EDONOGAZ...

Lagunagaz, auzokoagaz, ezezagunagaz, euskaldun barriagaz, itxura desberdina daukanagaz...

EDOZERTARAKO...

Maitasunezko berbak esateko, protestatzeko, eskatzeko, emateko, bizitzeko...

biko egonaldia aurten Kaliforniako Sausaliton. Hantxe ondu duzu oraingo lana.

Emankorra izan zen Sausalitokoa, bai horixe. Hantxe egin nuen *Mussche*-ren lehenengo idatzaldia, hantxe hasi eta bukatu nuen liburua, halako sukar batek hartuta! Kontatzeko gogoia nuen! Harrezkerro, hona itzuli eta berridatzi besterik ez nuen egin! Uste dut nobela bat idazketa askoren ondorio dela, idazketa eta berridazketa nahitaezko direla. Sausaliton nintzela, berriz, bakarrik nengola, eta kanpoan, zauriak sendatzen asmatu nuen. Bakarrik eta kanpoan. Egia esan, gero eta gehiago gustatzen

zait neure buruarekin bakarrik egotea. Ez dakit arazoa den ere! Kar, kar, kar... Sausaliton, han zen idazle batek esan zidan: "Idatzi lehenengo pertsonan, idatzi labur, idatzi azkar". Kasu egin nion. Kalifornian, izan ere, neure gogoko idazle eta literatur munduarekin egin nuen topo, AEBetako XX. mendeko literaturarekin bat egin nuen, baita gaur egun idazten denarekin ere. Hor da, esaterako, Dave Eggers idazlea, kaliforniarra, eta haren lana, *What is What?* (Zer da zer?), adibidez. Afrikatik joandako immigrante baten bizitza kontatzen du, lehenengo pertsonan. Lehenengo pertsonan. Biografian oinarritzen da, literatura egiteko. Joera narratibo horrek eragina izan du nigan, eta konfiantza ere eman dit Bar Puertotik hona egiten ari naizen bidean –biografia, fikzioa, errealitatea...–; Kalifornian ere oso gauza estimatua dela ikusi nuen-eta.

Mussche-n, itzulpen lanetan ari da Robert aldi batean. Dio narratzaileak Roberten gainean: "Gustuko du erbesteko hizkuntza horietan esaten dena bere hizkuntzan berresatea, inork zanpatu gabeko lurralde batean sartzea bezalako da berarentzat. Itzulpengintzak paisaia ezezagunetara zabaltzen dizkio leihoak edo, gauza bera dena, egundo idatzi gabeko esaldietara". Zer diozu zeure lanen itzulpenez?

Utzidazu esaten, lehenengo, Robertek nederlanderaz idazten zuela, oso egoera txarrean egon zen hizkuntza. Ispilu bat izan dut hori,

euskal idazle batek Robertek antzeko senti lezakeelako. Hark, ikasteko, itzuli egiten zuen, literatura unibertsaletik. Etxean egina dut saiakera, ikasteko. Itzulpenez, berriz, esango dizut oso zaila dela inoren lanak beste hizkuntza batera itzultzea, eta lortzen denean, pozik egon behar dugula. Benetan da zaila, benetan da aberasgarria euskarazko lanak beste hizkuntza batera itzultzea. Uste dut *Mussche* itzuliko dela, eta kanpoko irakurleak bere burua ikusiko duela nobelan. Baita *Bilbao-New York*...-en ere. Japondik etorri berria naiz, eta han oso gertuko dute nobela hori: arrantza-leen bizimodua, gerrari buruzko gogoeta. Japonen ez da hitz egiten Bigarren Mundu Gerrari buruz. Nami Kaneko itzultzaileak esan zidan beraren amonak sekula ez duela hitz egin gerraz, ezer kontatu gabe hilko dela! Itzulpengintza ezinbestekoa da, eta nik neuk euskarara itzultitako –oso ondo itzultitako–, hainbat liburu erabili ditut *Mussche* idazteko.

Zer diozu gaztelaniazko irakurleaz? Harengana hurbiltzen saiatu zara, hainbat keinu eginak dituzu...

Aspaldi gabilta Euskal Herrian bizi den euskaldun horrengana iritsi nahian, hurreratzten. Gabriel Aresti, Bernardo Atxaga, Anjel Lertxundi... saiatu dira. Horrek, dena den, interferentziak sortzen ditu. Aurreko lanaren karietara Campos Eliseos antzokia egin genuen aurkezpena, Seix Barral etxearen eskutik. Jende asko bildu zen bertara, erdal-

duna. Gaztelaniazko egunkarietan ere hainbat agerpen egin ditut, jende horrengana hurreratu nahian, euskal literatura ikusgarri egin nahian. Horrek, ordea, atzealdea babesik gabe uztera eraman nau, nire betiko jendea nahastuta ikusi dut, eta ez dut horrelakorik nahi, nire betiko jendea zaindu nahi dut. Sakon-sakonetik naiz euskalduna, horixe naiz batez ere, horixe zaindu nahi dut, nire hizkuntza, nire kultura, nire jatorria...

Durango Azoka batean, Edorta Jimenezekin berrikeran Palentziako Etxean eta *Bilbao-New York*...-en zarataren erdian. Batek eta beste teko kritikak, blogetan esan zirenak liburuaz, eta niri buruz! Eta horretan, Durango hartan, Edortak esan zidan: “Euskal literaturan nahi zaitugu”. Isilik geratu nintzen. Orain, eskerrak ematen dizkiot Edortari.

“Euskal literaturan nahi zaitugu”. Bogotan, Ganten, Bartzelonan, Japonen... ibil zintezke, euskarazko literaturan zaitugulako.

Horixe. Baten batek pentsatuko du literatur industria handiaren eraginez nabilela hemen eta munduan, hizkuntza batean eta bestean nire lanak itzulita, baina ez da horrelakorik. Agentzia-lan gutxi, diru-laguntzak bakan... Horren atzean ez dago literatura maite duen jende askoren gogo a besterik. Dela *Bitartean heldu eskutik*, dela *Bilbao-New York*... horrela itzuli izan dira. Horrek ikaragarri estutu du literaturarekiko dudak lotura. Gainerakoan, ez dut uste euskal literaturan aberastu den idazlerik dagoenik. Ez dut uste. Esker txarrekoak ere izan garela esango nuke.

Esker txarrekoak, euskal idazleekin, esan nahi duzu?

Bai. Gogoan dut Xabier Leteri Sautrelan egin genion elkarrizketa. [Hasier] Etxeberria zen galdezka. “Damu bat?”, Etxeberriak, eta

«Baten batek pentsatuko du literatur industria handiaren eraginez nabilela hemen eta munduan, hizkuntza batean eta bestean nire lanak itzulita, baina ez da horrelakorik»

Leteren erantzuna: “Gabriel Aresti oso gaizki tratatu genuen”. Uste dut horretan segitzen dugula, euskal idazleak gaizki tratatzen. Aresti, Mirande, Atxaga... gaizki tratatu ditugu, maltzur jokatu dugu askotan eta askotan.

Poesiarekin loratu zinen euskal literaturara, narrazioaren bidean zabilta aspaldi. Eta Kirmen Uriberen poesia?

Poemak idazten ditut, tarteka. Poesiaren denbora beste bat da, hala ere. Kristalaren denbora da. Poliki sortzen dira poema onak. Errespetu handia diot poesiari, horregatik ari naiz mantso idazten. Bitartean, poesiak narrazioaren bidea argitzen lagundu dit, zer kontatu, nola kontatu, zer utzi irakurleari esan gabe —berak irudika dezan—, isiluneak antolatzen, analogiak sortzen... Esango nuke nobela onak poesiaren distira behar duela. Poesia eta nobela ez dira elkar joka ari. Nobelagie onak poeta ona ere badu bere barruan.

Amaitzera gatoz, eta esan dezadan, orain dozena bat urteko zure liburu-asmo bat gogoan: *Mussche* da *Dos amigos*? Bukaera da? Kitatu duzu zorra?

Bai, *Mussche* hau harako *Dos amigos* hura da. Adiskidetasuna. Aitzol [Aramaio], oso presente... Zauria ixten lagundu dit. Gazte nintzanean ez nuen sinesten literatura terapeutikoa izan zitekeenik, baina orain jakin dut sendabide ere izan litekeela. Nobela honek lan hori egin du nigan, behintzat. Hor da Aitzolen galera, eta hor da nire sentipen hura: paradisuatik bota izan banindute bezala sentitu nintzen garai batean, euskal literaturaren barruan sortu ziren interferentziak eta beste. Bota nindutela sentitu nuen. *Mussche*-k bi zauriok sendatzen, arintzen, ulertzen lagundu dit... Ulertzen. ■

EUSKAL KULTURAREN XIV. JARDUNALDIAK
XIV JORNADAS DE LA CULTURA VASCA

Klikatu!

Azaroan eta abenduan
Noviembre y diciembre

www.getxo.net/euskara

Logos: Getxo UDALA AYUNTAMIENTO, EUSKARA BIZI, BFA BFB, Kulturaprika, Getxo KULTUR ETXEA, EITZULI, uk, BILBAO, Algorikak, Sardu, GETXO FLO, Bille, and others.